

שרשי מנהג אשכנז

כרך שלישי

מאת
בנימין שלמה המבורגר

מכון מורשת אשכנז
בני ברק תשס"ב

כל הזכויות שמורות © 2001

אין להעתיק או להפיץ חיבור זה, או קטעים ממנו,
בשום צורה ובשום אמצעי, אלקטרוני או מכני,
לרבות צילום או הקלטה, ללא אישור בכתב מהמוציא לאור.

מכון מורשת אשכנז
ת.ד. 87 בני ברק

Printed in Israel

תוכן הענינים

- 19** פתח דבר
- 27** קריאת שמע בטעמי המקרא
השוני בין 'קריאה' ל'תפילה' 27; זיקת קריאת שמע לקריאת התורה 30;
פסוקי קדושה ו"ג מידות ביחיד 34; פסוקים בטעמיהם בלימוד תורה 36;
הקפדת המקובלים על טעמי המקרא 39; קריאת שמע בטעמים 41;
המתבלבל יקרא בלא טעמים 46; קריאת שמע בנגינה מוזיקאלית 49; ארץ
ישראל 55; ספרד 56; תימן 57; פולין 58; ליטא 59; אשכנז 60; סיכום 69
- 71** הרמת קול בקריאת שמע
השמעת אוזן בקריאת שמע 71; קריאת שמע בנעימה משותפת 75; קריאת
שמע בלחש 83; ש"ץ בקול רם וקהל בקול נמוך 92; פסוק ראשון בקול רם
95; ארץ ישראל 97; בבל 99; תימן 99; ספרד 100; צפון אפריקה 102;
דרום אירופה 103; צרפת ופרובינצא 104; אוסטריה והונגריה 105; פולין
106; ליטא 107; אשכנז 108; סיכום 111
- 114** ספר אפטרותא
יסוד קריאת ההפטרה 114; ספר אפטרותא 120; קלף וגלילה 125; גלילה
במפות של ספר תורה 128; עמודים ('עצי חיים') 132; ניקוד וטעמים 135;
הגבהה וגלילה 143; ארון שמירתו 143; סיכום 146
- 148** קונטרסי הפטרות בקלף ובדפוס
ספרי קלף כרוכים – קונטרסים 148; הפטרות בקונטרסים 152; ספרי קודש
מודפסים 154; קבצי הפטרות מודפסות 160; הפטרה מספר תנ"ך שלם
מודפס 163; צורת הדפסת שם הוי"ה בספרים 167; קריאת הפטרות בעל
פה 168; סיכום 172
- 174** ספרי נביאים אחר תקנת ספר אפטרותא
שיטת ה'לבוש' ושיטת הגר"א 174; תוקף היתר משום 'עת לעשות לה' הפרו
תורתך' 177; תקנה א' – אמירת שלום 178; כתיבת 'שלום' 185; אמירת
'שלום' בבית המרחץ 188; תקנה ב' – כתיבת דברים שבעל פה 190; תקנה

ג' – ספר אפטרטא 194; קהילות עשירות לא רכשו ספרי נביאים 200;
סיכום 204

206 ספרי ההפטרה במסורת הדורות

בבל 206; ספרד וצפון אפריקה 208; ארץ ישראל 211; תימן 212; איטליה
212; צרפת 213; פרובינצא 214; אוסטריה, בוהמיה, הונגריה 215; פולין
216; ליטא 218; אשכנז 224; סיכום 229

231 היתר כתיבת סידורים

תפילה בעל פה בימי חז"ל 231; סידורי התפילה הראשונים 234; היתר
כתיבת סידורים משום 'עת לעשות' 238; שיטת האוסרים כתיבת סידורים
242; מעלת התפילה מתוך סידור 245; זיקת ההיתר של כתיבת סידורים
לספר אפטרטא 248; סיכום 252

254 תספורת הנערים בלא 'חאלאקא'

היעדר חגיגת תספורת לקטנים 254; תספורת בנו של האריז"ל 258; ספיקות
ותהיות על 'חאלאקא' 261; גיל התספורת במסורת אשכנז 267; סיכום 270

272 תיקון ליל שבועות

לימוד בליל שבועות 272; התפשטות לימוד התיקון 278; תוכן הלימוד 284;
הדפסת התיקון כסדר השל"ה 291; מגילות רות ושיר השירים 296; לימוד
משנה 297; לימוד תרי"ג מצוות 300; לימוד סודות התורה 302; לימוד
בחבורה 309; חברות לימוד 314; י"ג קדישים 321; ניגון הלימוד 325;
עמידה בעשרת הדברות ובתיקון כולו 331; תפילות הקשורות ללימוד 333;
מקום הלימוד 335; אכילה ושתייה בלימוד 342; דרשות במהלך הלימוד 349;
השתתפות ילדים בלימוד 352; נשים בליל שבועות 355; טבילה בבוקר 357;
תיקון בליל שני של שבועות 359; לימודים אחרים בליל שבועות 363;
רוממות הנפש בתיקון ליל שבועות 368; סיכום 372

374 זמר לחתן בעלותו לתורה

פיוטים וזמירות בעלית חתן 374; פיוטי הספרדים 378; רבי אביגדור קרא –
מחבר הזמר 'אחד יחיד ומיוחד א-ל' 382; הזמר 'אחד יחיד ומיוחד' 385;
נסיבות חיבורו של 'אחד יחיד' 395; המקבילה של 'אחד יחיד' ביידיש-דייטש
399; שייכות 'אחד יחיד' לשמחת חתן 403; 'אחד יחיד' בעליה לתורה 406;
הנסיגה בשירת 'אחד יחיד' 413; ניגונים מיוחדים לכבוד חתן 418;
סיכום 425

428

חופת טלית

פריסת צעיף לפני מתן תורה 428; פריסת כנף הבגד אחר מתן תורה 431;
פריסת כנף הבגד בימי השופטים והנביאים 434; פריסת טלית בימי חז"ל
437; המושג 'חופה' במקרא ובלשון חז"ל 438; חופת טלית בתקופת הגאונים
442; פריסת טלית מצויצת 443; פריסת צעיף אשה 452; שני כיסויים לחופה
454; פריסת כנף 'מטרון' החתן על הכלה 456; חופת טלית בעדות ספרד
בדורות האחרונים 463; חופת טלית באשכנז בדורות האחרונים 471; חופת
טלית בקרב בני ספרד בימינו 480; חופת טלית בקרב בני אשכנז בימינו 485;
סיכום 499

502

יריעה על גבי כלונסאות

פריסת יריעה על גבי כלונסאות לחופה 502; מקור היריעה על גבי כלונסאות
505; הולכת הכלה לחופה בימי חז"ל 512; הכנסת כלה תחת יריעת
כלונסאות 515; חופת טלית בנוסף ליריעה 521; נישואי בני ספרד ללא יריעה
528; פקפוקים בטיב חופת יריעה על גבי כלונסאות 529; תוקף חופת טלית
532; משמעות פריסת היריעה 537; חופת אלמנה 542; שימוש ביריעה או
בפרוכת 544; נושאי הכלונסאות 545; סיכום 548